

Toespraak onthulling replica houten grafstèle oude kerkhof Zuidbroek

2juni 2018

Geachte aanwezigen, met name wil ik de wethouder van onze nieuwe gemeente welkom heten; niet omdat ik de anderen minder acht dan hem, maar om nu alvast wat extra aandacht te vragen voor het laatste stukje van mijn verhaal. De kans is groot dat daarin een lichte cri de coeur ten gehore komt.

Politiek, zeg ik nu alvast: laat u inspireren! Een goed verstaander heeft aan een half woord genoeg!

Goed, nogmaals, iedereen van harte welkom!

Ik wil u uitnodigen mee te gaan op mijn zoektocht naar de oerbron van ons gedrag bij rouwen en begrafenisrituelen. De aanzet tot deze zoektocht zijn de gedachten en bespiegelingen, die het vinden van de oude vermolmde houten grafzerk van Henderik Watermulder bij ons opriepen.

Even, tussendoor, voor de duidelijkheid en volledigheid: een aantal begrippen moet u vooraf helder hebben. Als we spreken van een grafzerk, bedoelen we dan meestal een stenen grafzerk, een grafsteen. Maar er zijn ook houten grafzerken; deze worden grafstèles, of te wel stèles genoemd. Een stèle is een grafhout, zou je ook kunnen zeggen. Zoals u begrijpt, worden grafstèles veel minder oud, deze hier, die we straks goed kunnen bekijken, is bijna 100 jaar oud, dat is al heel wat na matig onderhoud en staan in weer en wind. Nog even een paar begrippen vooraf: ik ben voorzitter van de

St. Behoud Karakteristieke Dorpsgezichten Menterwolde. Op zoek naar oude grafgedichten op de oude kerkhoven van Menterwolde, kwamen we deze oude stèle met daarop een aandoenlijk gedichtje tegen. Deze houten grafzerk is een grafteken van de minder bedeeden vroeger, en te samen met het aandoenlijke gedichtje, de taalfouten en het eenvoudige handschrift en eerlijke taalgebruik, vonden wij het zoveel waarde hebben dat we deze een tweede leven wilden geven. Wijlen Herman Blaauw, onze betrokken en gedreven oud secretaris, is daarmee aan de slag gegaan en kwam een partij larikshout tegen, dat heel duurzaam en sterk moet zijn. Hiervan heeft hij samen met anderen uit eigen familiekring met name, een replica gemaakt die we straks gaan zien. Omdat de partij genoeg hout bevatte, heeft hij ook nog een replica van de stèle van de vader van Hendrik gemaakt. Deze was in nog slechtere staat. Deze replica zien we straks ook buiten op het oude kerkhof.

We gaan verder met onze tocht van bespiegelingen. Af en toe maak ik een omweg, maar als het goed is, verdwalen we niet.

Joke van Leeuwen, één van onze grote, hedendaagse schrijvers verhaalt in het boek de “ *onervarenen*”, de lotgevallen van een groep gelukzoekers. Het zijn ongeletterde, brave zielen die hun heil zoeken in een land overzee, misleid door mooie praatjes van ronselaars. Ze verbranden hun schepen achter zich, verkopen al het weinige

wat ze hebben en laten zich inschepen voor een zware overtocht. Het boek is fictie, maar geïnspireerd op de ware geschiedenis in de tweede helft van de 19^e eeuw van de “boeroes” in Suriname.

Het verhaal grijpt je bij de keel, hoeveel ellende deze mensen meemaken. Alles gaat mis, de grond is moeilijk te bewerken. Het klimaat meedogenloos. De ene na de andere wordt ziek en als dan ook nog meerdere kinderen achter elkaar doodgaan, denk je als lezer: ik zou tot niets anders meer instaat zijn, dan wegwezen, op welke manier dan ook. Maar deze mensen richten in een hoek van de akker een kerkhofje op en van de weinige planken die ze hebben, maken ze doodskisten, waarin de kinderen netjes worden begraven. Kruisen worden gemaakt. En van het beetje inkt dat iemand, die een beetje kan schrijven, bij zich heeft worden de woorden “ *te vreog* ” op het kruisje geschreven. Vroeg incorrect geschreven als V R E O G.

Je denkt nog: voor wie wordt dit geschreven, wie zal dit nu ooit lezen, hier in die erbarmelijke verlatenheid, maar toch brengt een ouder of familielid de energie op dit aan de wereld, aan de toekomst mede te delen.

Het leed is te groot om onopgemerkt voorbij te laten gaan.

Zo moet ook de weduwe Watermulder zich gevoeld hebben, toen haar jonge man, 29 jaar jong en vader van 3 kinderen, overleed. Zoals het gedichtje het uitdrukt op de stèle:

*“Vroeg moest hij zijn jonge leven
in het leiden overgeven”.*

De graftekst is uit het hart geschreven. “Rust zacht lieve man en vader” staat ook op het grafhout. Net als op het kruisje van de boeroes zijn er taalfouten in de tekst: Echtgenoot wordt echtgenootte genoemd. Het lijdin wordt met korte ei geschreven.

Bijzonder is dat we ontdekt hebben dat er ook een rouwadvertentie in het toenmalige Nieuwsblad v/h Noorden heeft gestaan. (we in dit verband is onze groep vrijwilligers die al jaren, eerst in samenwerking met St.Landschapsbeheer Groningen, maar nu op eigen kracht, oude graven restaureren en grafteksten opnieuw beletteren, hier op het oude kerkhof).

De tekst en redactie van deze advertentie is van een heel ander karakter dan de tekst op dit grafhout zo als: *“mijn innig geliefde echtgenoot en der kinderen zorgdragende vader “ en “heden overleed Hendrik Watermulder na een smartelijk lijdin van 2 jaar, mij nalatende 3 kinderen, nog te jong om het groote verlies te beseffen”*

Geen korte ei of andere taalfouten, deftig, correct Nederlands. Had de redactie v/h Nieuwsblad een corrector? of was er een aanspreker die de teksten voor de familie schreef? Dan blijft het vreemd dat de weduwe deze teksten niet heeft overgenomen op de grafstèle. Of was ze analfabete?

Ook intrigerend is het feit dat in hetzelfde jaar, een half jaar eerder een soortgelijke rouwadvertentie, maar dan van zijn zuster Wiena in het Nieuwsblad heeft gestaan. Zij overleed ook na een smartelijk lijden, maar nu van bijna 4 maanden. Ze werd 44 jaar en liet 4 kinderen na. De advertentie is ingediend en ondertekend door haar broer, te weten “onze” Henderik Watermulder en zijn vrouw. Wederom keurig, deftig Nederlands.

Hendrik komt uit een gezin van 11 kinderen. 3 kinderen overlijden in hetzelfde jaar 1919.

Hendrik was arbeider en zijn vader schipper.

De uitgebrachte rouwadvertenties, toentertijd nog niet zo gebruikelijk, suggereren misschien wel enig fortuin; echter de keuze van een houten stèle past daar weer niet bij. Of wilden ze niet duurder doen dan vader die ook een houten stèle had zoals we straks buiten zullen zien?

Al deze vragen kunnen we niet beantwoorden. Wel kunnen we zeggen dat de geschiedenis en de grafteksten ons leren dat de mens een sterke behoefte heeft iets van zichzelf, van zijn leven , maar ook vaak van zijn lijden kenbaar te maken aan de gemeenschap, ook na zijn overlijden. Op ons oude kerkhof hebben we meerdere grafzerken ontdekt met prachtige gedichten die ook deze geest ademen. Bekend zijn de gedichten

uit de “Oh, wandelaar-categorie”, die beginnen met de aanhef Oh wandelaar, alsof de overledene een gesprek aangaat met iemand die zijn of haar graf bezoekt.

Wat is er nog over van deze communicatie tussen de overledene en de gemeenschap, het dorp, buiten de enge band van familie en gezin, de community, zoals dat heden ten dage modieus wordt genoemd?

Vroeger las ik nooit overlijdensadvertenties. Dat deed mijn oma. Nu ik zelf ouder ben geworden, doe ik het ook!. Maar welke advertenties, uit welke krant?

Ik ben 36 jaar huisarts geweest in dit dorp. Na mijn pensionering ging ik vaker deze advertenties lezen, je bent ook benieuwd hoe het je oude getrouwen is vergaan. Ik las altijd het Nieuws/Dagblad daarvoor, ontdekte al gauw dat niet elke overledene daarin vermeld werd en ging ook de “Tussenklappen” hiertoe doorzoeken. Zo kreeg ik het meeste wel door. Ik kon rustig en redelijk voorbereid de contacten in de plaatselijke super met oud-patiënten en familieleden aangaan.

Maar nu, is het allemaal heel anders geworden. In het Nieuwsblad worden vaak om financiële redenen steeds minder advertenties gezet. De “Tussenklappen” is verdwenen en omgezet in de “Midden-Groninger”., maar die komt 1x per maand, dat werkt niet.

Wat is nu dan het medium, waarop en waarin de stem van de overledene nog doorklinkt? Niet zo makkelijk te zeggen. Voor mij misschien de “mond-tot-mond” tamtam, het gesprekje in de plaatselijke supermarkt. Want om alle blokkeblaadjes, alle regionieuwsen, alle hoogezandsters, alle koerieren en andere blaadjes door de neuzen, is niet doenlijk.

Dat is wel jammer. Ik lees toch liever, rustig thuis gezeten, een tekst als: “Rust zacht, lieve man en vader” in de rouwadvertentie en daarbij de herinnering aan hem en zijn familie terughalend, dan dat ik onvoorbereid in de Super hoor: heb je het al gehoord, die en die is ook dood.

Als dorpelingen hebben we, hoop ik, nog wel zoveel met elkaar om dit zo te voelen, zou ik zeggen.

